

GIRONA EN EL SEGLE XVII

MONTSERRAT DEL POZO FERRER

El segle XVII és per a Catalunya, com per a tot l'Estat, un seguit d'enfrontaments i de canvis històrics transcendents. Tant és així, que avui encara en vivim les conseqüències i es podria dir que el Tractat dels Pirineus és el trauma històric que marca la segona meitat del segle. Es continua fins al 1714, que representa per a Catalunya un segon trauma. Sempre per la proximitat amb França i les seves ambicions territorials.

Podem distingir:

- a) Una primera etapa que l'ocupa el bandolerisme.
- b) La segona és la Guerra dels Segadors, el 1640.
- c) En tercer lloc, el fracàs del Tractat dels Pirineus, el 1659.

Pel que fa a la primera etapa, trobem que a tota la Península i, especialment al litoral mediterrani, atacat per la pirateria, es mantenia un estat d'alerta i de guerra permanent. El mateix panorama hi havia a l'interior. El bandolerisme possiblement es deu a la poca destresa dels responsables de l'ordre públic. El virrei tenia poder militar per restablir l'ordre. Mentre que la Generalitat tenia el dret de la lleva militar del Sometent. El cert és que a tots dos, a l'hora d'aplicar les ordres, els preocupava molt el seu finançament, el cost de l'actuació.

Un altre tema foren les "bandositats feudals" com a resta de la Sentència Arbitral de Guadalupe (1485). Tot i el temps passat des de llavors, la seva aplicació continuava sent conflictiva. En realitat, empobria la noblesa rural. Tant és així, que el mateix rei Carles IV dictà una "Pragmática Sanción" per evitar el bandolerisme. La conseqüència d'aquest estat de coses fou l'anomenat "mal govern".

"Déu don vida al nostra Rei
qui'ns ha donat tal remei
prohibint l'arma malvada
i reprovada
causadora de tants mals,
los pedrenyals"

(Serra i Vilaró)

La segona etapa és la que es coneix per la Guerra dels Segadors, que ha estat a bastament estudiada pels millors historiadors, i durà fins a l'any 1659 amb el Tractat dels Pirineus signat a l'illa dels Faisans entre el Cardenal Mazarino, per part del Rei "cristianíssim" de França, i per Antoni de Pimentel, per la d'Espanya. És en aquesta ocasió que Felip IV exclamà: "Ja no hi ha Pirineus!", mentre es perdien el Rosselló i la Cerdanya, que des de sempre havien format part del Principat.

De fet, l'aspiració de França, d'antuvi, fou dominar des de les muntanyes de les Alberes fins a les Corberes i encara fins al riu Ebre. En la "Proclamació Catòlica", publicada l'any 1640, es parla dels 22 intents de França d'envair el Rosselló des del regnat de Lluís XI, l'any 1462, fins a la mutilació del segle XVII. Les instruccions de Plessis de Besançon eren que Catalunya havia de ser un estat satèl·lit sota la tutela de França.

Aquesta operació s'encetaria atacant el castell de Salses. Per a aquesta ocasió triaren els millors caps militars, que eren, llavors, el mariscal Le Notre i el príncep De Conde. El castell de Salses fou bastit pel millor enginyer dels Reis Catòlics, Ramírez, en el segle XV i era el guardià del límit fronterer.

La caiguda de Salses el 1639 desencadenà la guerra que ha estat ben estudiada pels millors historiadors propis i forans. Entre aquests estudis mereix un esment excepcional l'obra "La Marca Hispànica" de l'arquebisbe Pere de Marca, escrita per encàrrec del mateix rei de França Lluís XIII.

Aquesta guerra coneguda com la Guerra dels Segadors palesa un conjunt d'esdeveniments polítics reivindicatius que el Virrei, el comte de Santa Coloma, no va saber resoldre mentre el poble cridava: "Visca el Rei i mori el mal govern!"

L'ajuda que els catalans demanaren a França com a aliat no arribà. El comandament polític era a les mans del gran cardenal Richelieu, a qui sols interessaven els afers de França, i Lluís XIII era nomenat comte de Barcelona, títol que no oblidà mai més.

Després de cinc anys, semblava que la guerra era ben acabada, no només com a conseqüència de l'esmentat Tractat dels Pirineus, sinó també pel casament del rei de França amb la princesa Maria Teresa, filla de Felip IV, fet que, certament, semblava una garantia de pau.

L'etapa següent és, justament, el fracàs del Tractat dels Pirineus per diverses causes: Una seria la forta repressió sobre els rossellonesos incorporats a França, els impostos, la gabela de la sal i la xarxa de castells que fortificaren la nova frontera: Montlluís, Vilafranca de Conflent i Prats de Molló. Els tres castells foren dissenyats pel prestigiós enginyer militar de França el Mariscal Vauban i eren d'estil "avaluatat", ja que els antics castells amb les seves grans torres oferien un blanc a l'artilleria. Igualment, el castell de Bellaguarda restà en territori francès, segons el traçat de la nova frontera.

Els espanyols volien recuperar el Rosselló i la Cerdanya, el que anomenem Catalunya Nord, zona considerada des d'antuvi país propi, tot recordant el castell de Salses, bastit pels Reis Catòlics en el segle XV; el castell de Perapertusa, propietat del comte de Besalú Bernat, dit "Tallaferro" (segons que consta al seu tan estudiat testament del segle XI), i el Palau dels Reis de Mallorca a Perpinyà, de Pere III el Cerimoniós en el segle XIV. La batalla de Muret, entre altres referències històriques.

Catalunya era també un lloc de pas: tropes castellanes venien a Barcelona per embarcar cap a Itàlia. Altres, procedents de la Guerra dels Trenta Anys o de Flandes, retornaven i s'hostatjaven a les viles, provocant conflictes, ja que els havien de mantenir a ells i a les seves cavalleries (les casernes no existien, encara).

Aquestes situacions, en l'àmbit popular provocaren un gran rebuig als francesos, una francofòbia que els revoltà fins al punt que s'organitzaren tropes com ara els Miquelets¹ i els Angelets de la Terra, que com a naturals del país coneixien molt bé el territori i responien a les tropes franceses de manera sorprenent que desconcertava els professionals francesos. Foren molt eficaços i valents. L'Acadèmia dels Desconfiats aplegava els malcontents pel Tractat dels Pirineus.

¹ Es diuen Miquelets per la seva devoció a Sant Miquel o també en record de Miquelot de Prats de la guerra de Nàpols.

El monarca envià tropes d'ajut a la frontera, ja que l'exèrcit francès venia comandat pel comte de Schömburg, que intentà assetjar Girona, que fou defensada pels Miquelets, per Josep Boneu² i Josep de la Trincheria.

El maig de 1676, altres tropes franceses, comandades pel duc de Noailles, s'apoderaren de Figueres i, en una altra embranzida, també de Puigcerdà. El 1678 tornaren a assetjar Girona amb fort un bombardeig: Noailles era un bon coneixedor del país i portà sempre la iniciativa. Els pobles i terres fronterers foren repetidament conquerits i reconquerits com ara Camprodon, Sant Joan de les Abadesses i Puigcerdà. Fins i tot Barcelona fou bombardejada pels canons de les galeres franceses des del port. Noailles es plantà a Roses el 1693 amb 35 galeres i el fort capitulà.

Lluís XIV nomenà Noailles lloctinent a Catalunya i així mostrà que, malgrat el Tractat dels Pirineus, no renunciava als seus drets en el conjunt de Catalunya. Noailles avançà fins a Hostalric el 18 de juliol practicant un pillatge terrible als llocs per on passava. Per ajudar Catalunya arribaren tropes alemanyes comandades per Jordi Hessen Darmstat. Aquest, tenia la tàctica d'enrunar els castells a fi que l'enemic no s'hi fes fort. Així ho va fer amb el de Castellfollit de la Roca³.

La revolta de les Barretines 1687 és com s'anomena el moviment dels pagesos en protesta pels allotjaments de tropes, que havien de mantenir, com també pels nous impostos. Els pagesos s'escamparen pel camí de Barcelona, que arribaren a bloquejar. El seu cap, Antoni Soler, va ser assassinat i van penjar el seu cap d'una gàbia a Barcelona com a escarment.

El panorama polític del moment el dominava la successió del rei Carles II, que no assolí descendència, al mateix temps que la ciutat de Barcelona era assetjada. Aquesta avinentesa fou aprofitada per França, que envià Vandôme a jurar les constitucions de Catalunya en nom del rei Lluís XIV. Ho va fer al cor mateix de la ciutat, a la catedral.

Aquesta avinentesa facilitava la possibilitat que Lluís XIV tingués la successió al tron d'Espanya i, per tant, donà ordre que les tropes franceses abandonessin Catalunya. Espanya podia perdre Portugal, no era una derrota

² Esmentats ambdós sovint per l'historiador Feliu de la Peña en els seus "Annals" com a destacats cabdills.

³ "Castell-Florit" segons el diccionari castellà-català-balear. En aquella ocasió, els francesos eren a Besalú i els Miquelets, amb els "dragons" alemanys, hi acudiren aplegant-se en un convent tot i restar una part de defensa.

Aquesta relació de serveis fou presentada a la Capitania General de Catalunya el 30 de febrer de 1672.

L'actuació de D. Pignatelli la trobem també esmentada en els "Annals" de l'historiador Feliu de la Peña (pàg. 382), que el situa amb 400 cavalls a Centelles per reduir a un grup representant de la Revolta de les Barretines (1687-89). Que el seu germà Francesc, que era de la companyia italiana Camberga, va combatre al castell "de los Baños", on fou ferit i posteriorment mort a Ceret. Aquest atac anava destinat a reconquerir el castell de Bellaguarda, com a clau de l'entrada al Rosselló (any 1674). L'altre germà, Antoni, morí en el combat de Solsona.

D. Pignatelli fou nomenat "Maestre de Campo" i el 16 de març de 1694, mitjançant "reial despach", el Rei el nomenà "Marqués de Sant Vicente". Morí l'any 1703. Posteriorment, un membre de la família Pignatelli, Joaquim Anastasio (X-1776), es casà amb M. Lluïsa Gonzaga, duquessa de Solferino i, tres generacions més tard, Concepció Pignatelli es casà amb Benet Llança l'any 1849, del conegut Palau Centelles de Barcelona. Benet va mantenir una interessant correspondència amb diverses personalitats contemporànies, que constitueix el fons Benet Llança de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona⁶).

Armes de l'escut Pignatelli. Tres gerres ('pignotte') de sable sobre camp d'or, descrites pel Baró de Sant Petrillo en la seva obra: "*Los Cruilles y sus Alianzas*".

FELIP RAMON DE CALDERS

Un altre general d'artilleria de l'any 1666, del qual també en tenim referències gràcies a l'arxiu de Simancas que conserva "La Relación de Servicios del General de Artilleria. D. Felip Ramon de Calders y Villafranca", el 1686. Fa moltes lloances del seu valor i comportament "manifestando las obligaciones de su sangre..." Cavaller de l'orde de Montesa.

⁶ Moltes d'aquestes cartes es refereixen a la Revolució Progressista del juliol de 1854, formen el fons Benet Llança a l'Arxiu Municipal de Barcelona (Mañé i Flaquer fou director del 'Diari de Barcelona').

Un altre document imprès és la "Relación de Servicios del General de Artillería D. Felipe Ramon de Calders y Villafranca", original del mateix arxiu ("Guerra y Marina servicios militares, leg. 18-45") de 1686. Aquest és molt més llarg i detallat. Remarca que D. Domingo Pignatelli, capità general de cavalleria de Catalunya, que Ramon de Calders l'any 1674 entrà al Rosselló amb l'exèrcit de SM: al setge i entrada al castell de Bellaguarda. També en les trobades sobre el riu Tec i al "barranc d'Espolla". Poc després, al "Pontmajor" de Girona com en la defensa de la ciutat. Diu que el mateix D. Pignatelli li comandà la defensa de la "media luna" (esmentada) "Santa Clara", on hi havia el terç de la Diputació. Aquí tingué lloc un seriós combat en què va perdre part de la seva gent i ell mateix fou ferit i presoner dels francesos. Va ser "por via de cange" que assolí la llibertat i retornà a la seva companyia.

El document insisteix en els grans serveis fets a SM, al seu valor i mèrits reconeguts pels seus superiors. Certament, un currículum professional molt brillant, sobretot en la defensa de Girona, que el portà a ser ferit i presoner. L'escut de Calders presenta tres calderes de sable sobre argent.

JOSEP ANTONI DE RUBÍ I DE BOIXADORS

La família Rubí era originària de Puigcerdà.

Josep nasqué l'any 1669 i morí a Brussel·les l'any 1740. Era fill de Pere de Rubí i de Sabater, notable jurisconsult, regent del Suprem Consell d'Aragó i de la seva muller regina de Boxadors i Crassi nascuda a Milà, Itàlia⁷. Rafel Rubí, primer marquès de Rubí, morí a Barcelona l'any 1693 a causa de les ferides rebudes per la defensa de la plaça de Roses.

Casat amb Isabel, Maria, Gertrudis i Fausta de Corbera i de Sant Climent, vuitena baronessa de Llinars Diego de Sarmiento, batejada a Barcelona l'any 1670.

Joan Antoni Rubí va fer la campanya de Lleida fins a la seva capitulació conjuntament amb Langrave Jordi Hessen Damstat.

⁷ Germana de Josep Antoni de Rubí fou M. Francesca, que es casà amb el vidu Francesc Pignatelli i Aymerich. Un germà, Ramon Rubí i Boxadors fou monjo cartoixà i, posteriorment, bisbe de Catània (Itàlia). Un seu nét, Miquel Taberner i Rubí fou bisbe de Girona i arquebisbe de Tarragona.

Va ser secretari de l'Acadèmia dels Desconfiats, que aplegava els malcontents del Tractat dels Pirineus i la seva tendència política fou a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria, pretendent a la corona d'Espanya en la Guerra de Successió. Fou per aquest motiu que dirigí la casa de la Reina Cristina de Brunsvic l'any 1707.

L'Arxiduc el designà general d'artilleria, l'any 1711 i lloctinent de Mallorca, des d'on ajudà Barcelona fins que fou ocupada pels borbònics. L'any 1717, fou general d'artilleria de l'imperi i virrei austriac de Sardenya, governador d'Anvers i mariscal de l'imperi.

El rei Carles III d'Àustria el nomenà marquès de Rubí l'any 1694, pels mèrits del seu pare, Raimon, il·lustre jurisconsult. Regent del Suprem Consell d'Aragó. L'historiador Feliu de la Peña l'esmenta sovint en els seus "Annals".

Les armes de la família Rubí són: una àliga espaiada de sable, carregada sobre el pit amb un "escudet" d'argent amb un lleó de gules en camp d'or.

El comportament personal i professional de Josep Antoni de Rubí i de Boixadors respon a la seva fidelitat vers el que va arribar a ser nomenat rei, amb el nom de Carles III de la casa d'Àustria. En morir el seu germà Leopold i substituir-lo com a emperador d'Àustria, molts dels seus partidaris austriacistes el seguiren a Viena i assoliren càrrecs públics. Cal recordar que molts catalans s'estimaven més l'arxiduc com a rei d'Espanya que l'altre pretendent francès, Felip, nét de Lluís XIV. El seu veïnatge havia estat d'antuvi conflictiu i una amenaça constant.

JOSEP GALCERAN DE PINÓS I DE PARAPERTUSA

Les primeres dades de la família Pinós les trobem en l'obra de Serra Vilaró. Es tracta de la persona de Galceran I l'any 1129, resident a Bagà.

El castell de Pinós era de Pere Galceran de Pinós, que el tenia l'any 1370 en feu a perpetuïtat, per l'infant Joan, duc de Girona, comte de Cervera i gaudia de jurisdicció alta i baixa, civil i criminal, amb tots altres drets (pàg. 446).

En el segle XV els Galceran de Pinós eren també vescomtes d'Illa, de Canet, senyors de les baronies de Pinós i de Mataplana, de la Portella de Lluçà, de la Vall de Tosses i honor de Paguera. Els Galceran continuaren fins a Galceran VI i en el segle XV, quan els nobles de Catalunya, no contents

d'ésser petits "reietons", cobejaven ésser grans cortesans. Entregaren la terra als procuradors, impedit que els clams dels "vassaus" arribessin als seus senyors. Sense justícia, esdevingué un malestar general que culminà amb les lluites dels bandolers.

En el segle XVII trobem Josep Galceran de Pinós, que era "Maestre de Campo" en la cavalleria catalana i participà en la batalla de Montjuïc. Posteriorment, a causa de les enemistats amb els comandos francesos fou desterrat a Gènova fins al 1650, que el nomenaren ambaixador de la Generalitat a París i també a Portugal, on demanà ajut al rei Joan IV per a Barcelona, assetjada pel rei Felip IV d'Espanya. Quan la ciutat restà en poder borbònic ell fou exiliat a França i hi retornà l'any 1653. Dos anys després, fou nomenat general d'artilleria, i defensà Girona dels francesos.

Pel que fa al segon cognom, Parapertusa, pertany a una família del Rosselló d'origen molt reculat i pròxima als vescomtes de Fonollet. Hi ha diverses branques datades del segle XIV, i seguint les dades de l'historiador Philippe Lazerme, trobem Joana Parapertusa, casada amb F. d' Homs, senyor de Santa Pau. Posteriorment, A. Parapertusa i Homs, casat amb M. Erill: Jaume Pera i Erill, que es lliga amb famílies catalanes com el marquès de Rupit l'any 1681, en què Bourouvill i Parapertusa fou virrei de Catalunya. Foren partidaris del rei Felip V, que els féu cavallers de Santiago. D'aquesta branca estesa per Catalunya són els Parapertusa esmentats. Les seves armes són: "D'Or trois los angles de sable rangées de chef" (F. Lazerme).

GABRIEL DE LLUPIÀ I PAGÈS-VALLGORNERA

Fou governador de Catalunya -alcaid del Castellet de Perpinyà-, comandant d'un terç en ocasió del setge del castell de Salses l'any 1640. Fou nomenat "Caballero de Santiago" l'any 1641, general d'artilleria del regne de Sevilla. Fou casat amb la seva neboda Francesca Balleró i de Llupià.

EL SEU FILL: MANUEL DE LLUPIÀ I DE BALLERÓ

Nasqué a Perpinyà i morí a Barcelona el 1708. Fou vicegovernador de Catalunya. Els seus béns al Rosselló li foren confiscats en benefici de Josep de Margarit, marquès d'Aguilar. Fou "Caballero de Alcántara", general

d'artilleria, i el 1674 comandà un cos d'exèrcit a les ordres del duc de San Germano.

JOAN BAPTISTA DE MATA I SOLER

Fou general d'artilleria l'any 1666 i capità general d'Aragó, governador de Palamós i de Vic. Cavaller de l'orde de Montesa del Consell de SM. Lloctinent del Principat de Catalunya i mestre de camp dels terços. Assolí privilegi de noblesa l'any 1670. Fou casat amb Raymunda de Copons i Vilar. El seu fill Josep de Mata i Copons fou nomenat comte de Torre Mata pel rei arxiduc Carles III el 29-5-1707 pels mèrits del seu pare. Fou capità de la "Coronela" durant el setge de Barcelona per les tropes del rei Felip IV l'onze de setembre 1714 i amb la seva companyia féu escolta el Conseller en Cap Rafel de Casanova al baluart de Sant Pere, i quan Casanova fou ferit lliurà la senyera de Santa Eulàlia al comte de Plasència, protector del braç militar.

Casat amb Caterina Copons del Llor i Armengol, ambdós foren pares de Paulina Mata i Copons del Llor, casada amb Enric del Pozo i Aiguals.

Les armes de Mata són: La "mà dreita de braç armat amb ungles a l'esquerra sobre argent que té a la mà una mata verda" (certificació del rei d'armes d'Alfons XIII, Feliu de Rújula i Martín).

Curiosament, Joan B. Mata lluità contra els francesos i el seu fill ho féu en la defensa de Barcelona. Un altre cop trobem lluitant el seu nét Geroni de Mata i Carcer en el segle XIX durant la Guerra de la Independència: és a la defensa de Girona l'any 1808, a Hostalric el 1809 i a la Bisbal l'any 1810, amb el general O'Donnell. Fou governador militar de Roses el 1885, continuant en servei i guardonat nombrosos cops com a mariscal de camp.

JOSEP BONEU

Ingressà a l'exèrcit l'any 1649. El 1665 ja era capità de cavalleria. Fou governador militar a Maçanet de Cabrenys l'any 1674 i a la guerra d'Holanda demostrà els seus mèrits i ascendí a mestre de camp del Terç de Barcelona i de la Generalitat de Catalunya l'any 1691. Ambdues institucions se'l disputaven perquè era un dels millors militars catalans en actiu.

Tot i això, els seus grans èxits arribaren amb la Guerra de Successió. General d'artilleria des de 1649. Partidari de l'arxiduc d'Àustria, que el nomenà

comte de la Coromina. En l'inici de la Guerra de Successió era governador de Tarragona (des de 1698) i posà la ciutat del bàndol austracista. L'any següent ho fou de Barcelona, defensant-la amb èxit del setge borbònic amb el grau de general d'artilleria i membre del seu consell de guerra. El 1711 fou nomenat tinent general. El 1713 passà a Mallorca i el 1715, a Gènova i sempre seguint l'arxiduc, que ja era emperador d'Àustria. Morí a l'exili. El trobem sovint esmentat en els "Annals" de Feliu de la Peña en càrrecs i llocs compromesos i arriscats.

Molts d'ells, com hem vist, foren austracistes, partidaris del pretendent arxiduc Carles d'Àustria en oposició a l'altre pretendent al tron d'Espanya, Felip de Borbó, la qual cosa és ben significativa.

El llistat de generals d'artilleria, vinculats a Girona, mostra que l'exèrcit comptava amb dirigents de gran qualitat i preparació. El fet que la majoria fossin naturals del país ens permet de comprendre el seu valor defensiu. Certament, els calia per enfrontar-se amb els seus homònims francesos, els quals noms i gestes han arribat fins avui.

BIBLIOGRAFIA

- ANALES DE CATALUÑA, Narciso Feliu de la Peña -Vol. III-. Correspon al llibre XXI dels "Anales de Cataluña"-Editor: Juan Pablo Martí - J. Piferrer-Plaza del Ángel, Barcelona, 1702.
- LES VALLS D'OLOI, Ramon Grabolosa - Edició Montblanch - Granollers, 1975.
- LOS CRUÍLLES Y SUS ALIANZAS, *Nobiliario Valenciano por el Barón de San Petrillo*, Valencia, 1950, -imprenta Diana-.
- HISTÒRIA MILITAR DE CATALUNYA "La defensa de la Terra", Vol III- X. Hernández Cardona -Barcelona, 2005, imprenta Dalmau.
- LA CORRESPONDÈNCIA DE JUAN MAÑÉ I FLAQUER AMB BENET DE LLANÇA, DUC DE SOLFERINO (1847-1862), Barcelona 1989- Casimir Martí (separata del "Reial Butlletí de la Biblioteca de Catalunya") Vol X, p. 45-100.
- EL PALAU CENTELLES, (*Seu del consell consultiu de la Generalitat de Catalunya*) Armand de Furià, Itziar González, Pere Vivas-Barcelona, Consell Consultiu, 2002.

- ARCHIVO GENERAL DE SIMANCAS, Valladolid -*Servicios militares-Guerra y Marina* 16-122, consultat l'any 2007.
- CATALUNYA DINS L'ESPANYA MODERNA, *El Medi Històric*, Pierre Vilar, 4a edició, Barcelona, Edic. 62, any 1979.
- ARBRE GENEALÒGIC PIGNATELI, Per gentilesa del Sr. Notari de Barcelona Ignasi Permanyer.
- DEFENSORES DEL CASTILLO DE HOSTALICH, Francisco del Pozo y de Travy, "Anales del Instituto de Estudios Gerundenses", del Patronato «José Mª Quadrado», Vol. XIII, 1959, p. 233-248.
- BARONES DE PINÓS Y DE MATAPLANA, Joan Serra i Vilaró- Centre d'Estudis del Bages, Manresa, 1989.
- LA NOBLESE CATALANE, Philippe Lazerme vol. III, 1976, La Roche Sur-Yone (Vandée).
- LA MARCA HISPÀNICA (o *el País de la Frontera Hispànica*), Pere de Marca, Arquebisbe. Versió catalana de Joaquim Icart, Barcelona 1963, Impta. Sala.
- EL TRACTAT DELS PIRINEUS I ELS SEUS ANTECEDENTS, Josep Sanabre- "Episodis de la Història" n. 18- Dalmat, Barcelona, 1961.
- MAZARINO PRIMER MINISTRE DE FRANÇA, Josep Sanabre, -material del monestir de Poblet, pàgina 463-82 (referència 321424).
- LA GUERRA DELS SEGADORS, Josep Sanabre, -Obra premiada en el certamen de Peralada l'any 1953 (19 exemplars numerats), Peralada, Biblioteca Palacio, 1955.

